

Vi følger opp suksessen fra høsten 2018 og høsten 2019, og fullfører krigstrilogien Operasjon Oleander. Første episode samla omkring 2600 publikummere i Leksvik, andre episode ca 3100. Nå kommer finaleåret, på jubileumsåret 2020, 80 år etter krigen brøt ut og 75 år etter at den endelig var over.

Operasjon Oleander er en dramatisk krigshistorie fra virkeligheten som angår hele Trøndelag som region. Selve operasjonen var en av tyskernes største aksjoner mot norsk sivilbefolkning, og fant sted på Fosen i Trøndelag i pinsa 1944. Da hadde Gestapo, Rinnan-banden og andre angivere rullet opp og angitt store deler av motstandsbevegelsen i regionen. 112 mennesker ble fengsla, mange på særdeles brutal måte, og tre personer døde som følge av torturen de ble utsatt for.

Vår teatertrilogi tar for seg hendelser i forkant av operasjonen og som på ulikt vis ledet fram til aksjonen i pinsa 1944. Hver episode løfter også fram aktuelle tema i nåtid, som mennesker på flukt, medmenneskelighet og krigstraumer.

Nasjonal krigshistorie – første gang på scene

I tillegg til å være sentral for Trøndelag og Fosen spesifikt, utgjør også historiene omkring Operasjon Oleander viktige deler av den nasjonale krigshistorien. Trøndelag har en sentral plassering på kartet, og ble viktig for Hitler da han bygde sin Festung Norwegen. Derfor ble også de alliertes innsats betydelig her, så også motstanden fra hjemmefronten, og frontene ble stadig mer skjerpet ettersom krigen skred framover. Mange av disse hendelsene hadde aldri vært tolket på en scene før Foreningen Operasjon Oleander og manusforfatter Marte Hallem tok tak i stoffet for tre år siden. Det første som slo Marte da hun var i researchfase, var at dette er en sterk historie fra virkeligheten med god

dramaturgi, gode karakterer og et særdeles aktuelt budskap for nåtida, og således svært godt egnet til formidling på en scene.

Første episode het «Flukten», og hadde fokus på grenseløsing, jødeforfølgelsene i Trøndelag og hverdagsmennesker som ble satt på prøve i forhold til empati og medmenneskelighet. Andre episode tok for seg angiveri, utenforskap og fremmedgjøring.

Tredje episode vil ta for seg selve operasjonen og skader krig har på menneskesinnet, med spesielt fokus på kvinner og barn som gjennomgikk Operasjon Oleander.

VARGTIMEN – VENDEPUNKTET

Vargtimen er i litteraturen beskrevet som den timen på døgnet da de verste marerittene finner sted. Det er timen mellom natt og dag, i fire-femtida på natta, og det skal også være den timen flest mennesker blir født, flest mennesker dør og hormonene i kroppen er mest aktive.

Manusforfatteren har brukt begrepet som en metafor på krigens siste time – fasen der alle konflikter skjerpes, hardnes til og siden går over i noe nytt. Vargtimen blir overgangen mellom natt og dag, mellom krig og fred, og vi møter mennesker som står midt oppi sitt livs hardest kamp. Det er også et faktum at selve aksjon Operasjon Oleander – øyeblikket da omkring 200 tyske soldater, offiserer og bandemedlemmer gikk til angrep på lokalsamfunnet på Fosen – skjedde på dette tidspunktet på natta.

I episoden følger vi tre kvinner fra Fosen som alle ble hardt rammet av Operasjon Oleander. De har tre forskjellige aldere, og tre forskjellige innganger til historien.

Den ene er **MARTHA MOAN**. Hun har vært karakter i trilogien også de første to episodene, men i år får hun en mye større rolle, og skal også derfor bekles av en profesjonell skuespiller i år.

Martha Moan var 67 år da Operasjon Oleander fant sted, og var mor til grenselosene Johan, Kristoffer og Jon Moan. Når aksjonen er et faktum, har eldste sønn rømt fra Rinnan sitt bandekloster i Trondheim, en hendelse som antagelig var med på å utløse selve militæraksjonen. Mellomste bror Kristoffer blir fengsla under aksjonen, mens yngste sønn Jon må leve som fredløs i fjellene i flere måneder før han kommer seg over til Sverige. Martha blir hjemme og holder fortet. Hun var en sterk og myndig dame som slo til en soldat under arrestasjonen, men som slapp unna uten fengsling selv på grunn av sin høye alder.

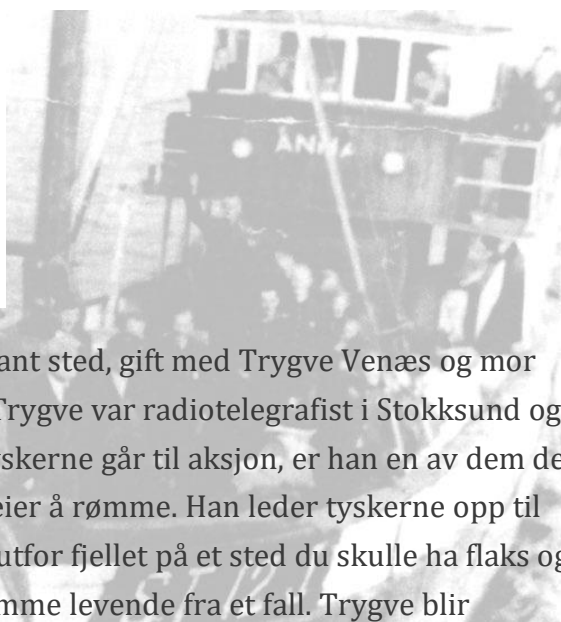
Den andre er **BORGHILD KRUKSVE** på 20 år. Hun er nabo til Moan-gården og hushjelp der, samt kjæreste til yngstesønn Jon Moan. I første og andre episode blir hun involvert i motstandsarbeidet gjennom sitt forhold til Jon og broren Ludvig, som også er en del av grenselosarbeidet.

Borghild har også vært hjelper til jødiske flyktninger som har vært på Moan, og bistått andre flyktninger som har trengt

hjelp, derfor må Borghild også flykte under Operasjon Oleander. Sammen med kjæresten Jon må hun leve ute i naturen og i skjul på låver og setre i tre intense måneder på rømmen. Borghild er derfor flyktningehjelperen som selv blir flyktning.

Den tredje kvinnen historien fortelles gjennom, er MARGRETHE VENÆS.

Hun var 32 år da Operasjon Oleander fant sted, gift med Trygve Venæs og mor til guttene Norvald (10) og Erling (4). Trygve var radiotelegrafist i Stokksund og sentral i motstandsarbeidet der. Når tyskerne går til aksjon, er han en av dem de er mest opptatt av å ta, men Trygve greier å rømme. Han leder tyskerne opp til et fjell ovenfor huset deres, og hopper utfor fjellet på et sted du skulle ha flaks og en god porsjon lokalkunnskap for å komme levende fra et fall. Trygve blir levende som fredløs i skogene på Fosen et helt år etter aksjonen, mens kona Margrethe blir arrestert som gissel for sin mann. Hele dette året må Margrethe være i fengsel uten å vite hvordan det var med sønnene hjemme i Stokksund og mannen som var på flukt. Hennes historie er en gripende beretning om ei mor og kone som satte alle andre foran seg selv, og som resten av livet skulle slite med angst for lukkede rom.

NOEN BILDER:

KVINNEAVDELINGEN
THE WOMEN'S SECTION

Dette er framsida på et magasin Falstadsenteret laget for noen år siden, og som handlet om kvinneavdelingen på Falstad under krigen. Nattkjolen Margrethe Venæs laget da hun satt på Falstad som fange, er motiv på framsida, og selve kjolen finnes på senteret fremdeles.

Norvald og Erling Venæs var 10 og 4 år da faren hoppet utfor ei fjellside og unnslapp Gestapo, mens mor Margrethe ble fengsla og tatt fra dem helt til freden året etterpå. De har fremdeles krystallklare minner fra opplevelsene under krigen som de har delt med manusforfatter Marte. Nå ser de fram til å komme til Leksvik for å se «Vargtimen».

Norvald er på mange måter sterkt preget av opplevelsene under krigen, og spesielt det som skjedde under Operasjon Oleander. At han selv begynte å jobbe i Forsvaret som voksen, ser ut til å ha sammenheng med det faren var med på under aksjonen. Han måtte ta stilling til hva krig gjør med mennesker i altfor ung alder.

Trygve Venæs i hvit skjorte bak, på stedet han hoppet utfor under Operasjon Oleander i 1944.

Gunnar Moan er sønn av grenselos Jon Moan og kona Borghild Kruksve. Han og flere andre fra familien har velvillig delt historier fra krigen med manusforfatter Marte. Da vi skulle i gang med trilogien første året, var Gunnar skeptisk til prosjektet, og var svært spent på om det ville føre til noe positivt det å trekke fram gamle opplevelser fra krigen som har preget hans egen og andres familier i stor grad. Etter forestillingen endret han imidlertid innstilling, og er nå en av de mange frivillige som bidrar til å få i stand forestilling også i år. Gunnar er et eksempel på at det å bearbeide traumer og gamle opplevelser gjennom en teaterforestilling kan føre noe positivt med seg.

FØRSTE GANG KVINNENE TREKKES FRAM

For manusforfatteren har det vært viktig å trekke fram kvinnene i episode 3:

«I alt som finnes av litteratur knyttet til historiene omkring Operasjon Oleander, er det mennene som løftes fram og snakkes om. Til og med der kvinnene som opplevde aksjonen blir intervjuet, får vi bare høre om mennene. Fordi kvinnene er opplært til å ha fokus på mennene, og ikke snakke om seg selv. Det har jeg lyst til å endre på fordi jeg tenker at det er viktig at etterkrigstida også tar innover seg hva slags rolle kvinnene har hatt i dette. Jeg har derfor gjort alt jeg har kunnet for å finne fram til opplysninger om kvinnene og best mulig se for meg hvordan krigens siste time kan ha opplevdes for dem. Gjennom å se historiene fra dette perspektivet, kommer også barna tydeligere fram i bildet. Og det er ikke tvil om at det finnes mange som var barn under andre verdenskrig, som fikk opplevelser som merket dem for livet. Mange av barna ble voksne altfor tidlig på grunn av krigen», sier Marte Hallem.

DOKUMENTARISK MED FIKSJONSGREP

Alle historiene i trilogien er hentet fra virkeligheten. Likevel tar Marte selvsagt i bruk fiksjon når hun skriver dialog, og når hun utvikler dramaturgien for stykket. For å skrive årets episode har hun i enda større grad enn før måttet ta i bruk fiktive grep, da ingen rett og slett har skrevet eller snakket om hvordan kvinnene i historien opplevde tiden på flukt, året i fengsel eller det å være igjen alene hjemme på gården når alle dine er borte og utsatt for fare. Likevel vet vi mye om hva de har vært med på, hvor de har oppholdt seg, hvem de har møtt osv – og ut i fra denne informasjonen har Marte forsøkt å leve seg inn i hvordan det har vært for kvinnene å gjennomleve Operasjon Oleander:

«Det føles svært meningsfullt å få kvinnene fram i lyset. Krig handler om mer enn blod, granater og soldater. Det handler også om de mellommenneskelige relasjonene, om å bli forlatt og å være alene, om ansvaret for barn og eldre og det å være igjen alene med ansvaret for hus og hjem. Hittil har bomber, krigsskip, granater og soldater fått lov å dominere fortellingene i for stor grad. På tide å få fram kvinner og barn i historiene om Norge under andre verdenskrig.»

FOR KOMMENDE GENERASJONER

Operasjon Oleander er en historie som har det meste i dramaturgisk sammenheng. Den er nær, spennende, aktuell, gripende og informativ. Så er den

også 100 prosent reell. Dette har faktisk skjedd i vårt nabolag for ikke mange år siden. Vi tenker at det er viktig å kjenne sin historie og slik kunne lære av den. Ikke minst er det viktig at barna som vokser opp i dag, får høre om hvordan deres nære forfedre arbeidet sammen og for friheten for ikke mange generasjoner siden. Som ung i dag er det vanskelig å se for seg et okkupert Norge, og dermed blir det kanskje også vanskelig å sette pris på den friheten vi har. Ved å gjøre historien vår tilgjengelig gjennom teater, foredrag, utstilling og vandring i det kulturhistoriske landskapet, håper vi å kunne gi de unge en opplevelse de sent vil glemme, og som de kan bringe videre til sine barn og barnebarn. Vi fikk til et samarbeid med skolene i regionen i 2018 og 2019, og kommer til å arbeide for å videreutvikle dette i 2020. I tillegg til forestilling, har vi også hatt teamtiske foredrag på hver eneste speldag, til sammen sju dager, samt et utstilling på spelarenaen som alle har hatt mulighet til å besøke. Det har vi planlagt å gjennomføre også i år. Foredragene, utstillingen og et magasin vi lager, utgjør sammen med forestillingen en helhetlig markering vi er stolte av.

Her er programmet for årets foredrag (ett per forestillingsdag, i forkant av forestilling):

Lørdag 29. august: Christian Wee, direktør Falstadsenteret: «Minnekultur i endring». Minnet om andre verdenskrig lever fremdeles 75 år etter, men hvordan har minnekulturen endret seg?

Søndag 30. august: Tove Hassel/Bernmt Breivik: «Samtale om mostandsarbeid og flukt på Fosen».

Tirsdag 1. september: Tor Busch, forfatter av boka «Motstandskamp fra Trondheim». Om Motstanden i Trøndelag.

Onsdag 2. september: Forfatter og journalist Arnt Tore Andersen: «Tiden før Operasjon Oleander».

Torsdag 3. september: Kriminalitetsforebyggende rådgiver Anette Tiller Skjervø: «Utenforskap i dagens samfunn».

Fredag 4. september: Per Husby fra Stjørna Heimbygdslog: «Arrestasjonene i

Stjørna pinsa 1944»Lørdag 5. september: Foredragsholder Helge Bueng: «Åfjord og åfjordinger under 2. verdenskrig.»

Kristoffer Moan(t.v) er stolt over hva farfar Jon Moan utførte under krigen.

KULTUR SOM REGIONBYGGER

En kultursatsing som Operasjon Oleander har verdi for Fosen-regionen på mange måter, og kan bygge fellesskap både gjennom kulturelt arbeid med felles historie, men også gjennom praktisk arbeid mot felles mål. Satsingen krever mange som bidrar, og vi involverer flere lag og foreninger fra regionen til å bidra. Det er folk fra alle aldre som er med, både små barn på 6-10 år, ungdommer, voksne og eldre i pensjonsalder. De er alle engasjerte folk som enten er medlem av et teaterlag på Fosen, et historielag, Amcar-foreningen, idrettslag osv. Til sammen engasjerer produksjonen over hundre mennesker. Noen av forestillingene har vært reservert for ungdommer i salen takket være godt samarbeid med sponsorer og samarbeidspartnere. Også i 2020 arbeider vi videre for å styrke vårt samarbeid med disse.

SAMARBEID PROFESJONELLE OG AMATØRER

Trilogien Operasjon Oleander produseres av Foreningen Operasjon Oleander, ved leder Barbro Vang og et styre bestående av seks stykk i tillegg til Barbro. Selskapet Scene Midt AS er co-produsenter, og står for kunstnerisk ledelse de tre årene trilogien oppføres for første gang. De bistår også på produsentsiden. Prosjektet engasjerer profesjonelle aktører på regi, manus, scenografi, lysdesign, lyd, komposisjon og orkesterledelse. Det er også profesjonell inspisient, profesjonelle musikere i orkesteret og mellom 5 og 6 profesjonelle skuespillere på scenen. I tillegg kommer et bredt apparat av frivillige, både på og bak scenen, på skuespill, sminke, produksjonsledelse, byggeledelse, scenearbeid, servering, losji, vertskap, utvikling av arenaen mm.

Marte Hallem og Arnstein Langåssve er eiere og drivere av Scene Midt AS.

SYNERGIER FOR NÆRINGS- OG REISELIV

En kultursatsing av såpass størrelse som Operasjon Oleander har store synergieffekter for hele regionen. Historien har dramaturgisk sprengkraft til å vekke interesse i hele Trøndelag. Den har tråder til motstandsarbeid også i andre deler av Trøndelag, og temaet andre verdenskrig har stor interesse blant et bredt spekter av folk. Flere tusen mennesker i en teatersal fører også til at det drypper på lokale butikker, restauranter og overnattingssteder.

FRAMDRIFT

Tredje episode av Operasjon Oleander skal ha premiere 29. august 2020. Førsteutkast til manus ble levert innen deadline 1. mars. Utvelgelse av rolleinnhavere skjer fram mot påske 2020. Første samling for ensemblet blir forhåpentlig før sommeren 2020, så snart koronaviruset tillater det. Øvingsperioden starter omkring 1. august og varer fram til premieren 29. august.

OM DE TO FØRSTE FORESTILLINGENE I PRESSEN:

AMUND GRIMSTAD, TEATERANMELDER I KLASSEKAMPEN OG PÅ EGEN BLOGG:

«Marte Hallem har gjort eit imponerende researcharbeid for desse produksjonane»

«Ei autentisk, sterk, gripande, mangefasettert og særst velspela framsyning om eit

avsnitt av den trønderske krigshistoria som har kome litt i skuggen av Rinnanbanden.»

«Marte Hallem har tatt på seg ei nær umenneskeleg oppgåve med å skrive denne formidable krigstrilogien, men har til nå stort sett berre imponert. Saman med det vesle produksjonsselskapet «Foreningen Operasjon Oleander» og produksjonsleiaren Barbro Hølaas Vang har ho skapt eit monument av ei teaterforteljing.»

Hele anmeldelsen kan leses her: <http://amund.info/2019/09/operasjon-oleander-muldvarpen/>

PER MAGNE MIDJO, TRØNDERAVISA:

«Marte Hallem har stålkontroll som manusforfatter og regissør. Det kan være en utfordring å skrive og sette opp et teaterstykke basert på noe som virkelig skjedde under 2. verdenskrig med etterkommere av de involverte blant publikum. Men hun har tematikken i blodet»

Hele anmeldelsen kan leses her: <https://www.ta.no/kultur/2019/09/01/%C2%ABMuldvarpen%C2%BB-imponerer-19829339.ece?rs8063441581762040850&t=1>

ADRESSEAVISEN, OLE JACOB HOEL OM EPISODEN I 2018:

«Viktig midtnorsk historie blir formidlet på engasjert og medrivende vis i Leksvik»

«Tenk at det ferskeste spelmiljøet i Trøndelag skulle stå for årets kanskje mest forfriskende og engasjerende bidrag til sjangeren.»

«Det som er blitt formidlet i det flotte fredede gårdstunet Ner-Killingberg i den siste uka, er en viktig del av vår nære regionale historie, og en påminnelse om at det store området som utgjør Trøndelag hører naturlig sammen, at folk er like verdifulle uansett geografisk og kulturelt opphav og at vi har mye å lære av våre forfedre – som sto sammen da det gjaldt som mest.»

«**Tiden går fort**, og etter over 70 år er det lett å glemme at den største tyske offensive aksjonen mot den norske sivilbefolkning under andre verdenskrig, skjedde i 1944, på Fosen.»

Hele anmeldelsen her: <https://www.adressa.no/pluss/kultur/2018/09/07/Medrivende-krigshistorie-i-Leksvik-17471036.ece?rs9330571581761206787&t=1>

TERNINGKAST 5 OG VANT ADRESSEAVISENS UTAWARDS FOR 2018 FOR
ÅRETS BESTE TEATERPRODUKSJON I MIDT-NORGE

ADRESSEAVISENS ANMELDER TRYGVE LUNDEMO OM EPISODEN I 2019:

«Enda en gang gjør trøndersk krigshistorie inntrykk i Leksvik. «Muldvarpen» er et tett og intenst drama.»

*«- **Andre verdenskrig** nå igjen. Blir vi aldri ferdige med den, tenker kanskje noen. Men «Muldvarpen» er mye mer enn krigshistorie. Forestillingen handler ikke bare om hva som faktisk skjedde, men like mye om hva som får mennesker til å begå grusomme handlinger.»*

«Krigshistorie er langt fra kjedelig når den blir fortalt som i Leksvika»

TERNINGKAST 5

Hele anmeldelsen kan leses her:

<https://www.adressa.no/pluss/kultur/2019/09/01/Krigshistorie-som-ang%C3%A5r-oss-alle-19829647.ece?rs597751581761636882&t=1>

